

Motion till riksdagen 2022/23:2326

av **Christofer Bergenblock m.fl. (C)**

med anledning av skr. 2022/23:49 Avskiljningar vid Statens institutionsstyrelsens särskilda ungdomshem

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen senast den 1 september 2023 med en ny skrivelse om avskiljningar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över ytterligare åtgärder mot omotiverade skillnader mellan flickor och pojkar när det gäller användningen av avskiljningar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över hur Inspektionen för vård och omsorgs (Ivo) uppdrag när det gäller tillsyn och uppföljning av avskiljningar på de särskilda ungdomshemmen kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta de initiativ som behövs för att tvångsåtgärden avskiljning av barn kan förbjudas senast fr.o.m. den 1 januari 2026 och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Efter ett tillkännagivande från riksdagen i april 2021 lämnade den förra regeringen den 22 juli 2021 en skrivelse (skr. 2020/21:215) om nödvändiga insatser för en trygg och säker vård inom Statens institutionsstyrelsens (Sis) särskilda ungdomshem. I samband med behandlingen av skrivelse 2020/21:215 tillkännagav riksdagen att regeringen senast den 19 april 2022 skulle återkomma med en ny skrivelse med en bedömning av de fortsatta insatser som krävdes. Samtidigt tillkännagav riksdagen bl.a. att regeringen borde vidta lämpliga åtgärder för att användningen av tvångsåtgärden avskiljningar ska upphöra. Vid behandlingen av den nya skrivelsen, skrivelse 2021/22:230, tillkännagav

riksdagen i juni 2022 för regeringen att den senast den 1 februari 2023 skulle återkomma med en ny skrivelse som rör avskiljningar.

Avskiljningar är ett mycket allvarligt ingrepp. FN:s kommitté mot tortyr och FN:s barnrättskommitté har, den senare vid ett flertal tillfällen, uppmanat Sverige att förbjuda användningen av avskiljningar under alla omständigheter. Det är oroväckande och djupt problematiskt att antalet avskiljningar inte minskar och att det fortfarande är stora och omotiverade skillnader mellan flickor och pojkar samt mellan olika Sis-hem.

Regeringen bör återkomma med en ny skrivelse

Det är positivt att Sis förbättrat sina dokumentations- och planeringsrutiner, grundutbildningar av personal samt infört ett antal nya koncept för en mer individuellt anpassad och evidensbaserad vård. Förbättringarna har dock skett mot bakgrund av allvarliga och omfattande kvalitetsproblem i verksamheten och det råder ingen tvekan om att myndigheten och dess verksamhet fortfarande har oerhört stora utmaningar. Till exempel dokumenterar Inspektionen för vård och omsorgs (Ivo) tillsynsrapport, som presenterades den 10 januari 2023, omfattande brister på samtliga särskilda ungdomshem som vårdar flickor.

Vissa förändringar i både verksamheten och dokumentationen av denna har genomförts under det senaste året. Resultat och effekter vad gäller antalet avskiljningar och andra kvalitetsbrister är i stora delar fortfarande obefintliga eller oklara. Ett antal regeringsuppdrag och återrapporteringar från Sis och Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) kommer att redovisas under 2023.

Centerpartiet anser mot bakgrund av detta att regeringen bör fortsätta och intensifiera pågående arbete samt återkomma till riksdagen med en ny skrivelse som rör avskiljningar, senast den 1 september 2023. Vi bedömer att det även kommer att bli nödvändigt med ytterligare en skrivelse 2024.

Ytterligare åtgärder behövs för att omotiverade skillnader ska upphöra

Regeringen bedömer i sin skrivelse att de omotiverade skillnaderna i antalet avskiljningar mellan olika Sis-hem och mellan flickor och pojkar bl.a. kan bero på skillnader i kompetensen hos medarbetarna och kvalitetsskillnader i ledningsfunktionerna. Detta är i enlighet med Ivos tillsynsrapport. Resultatet är en ojämlig vård för ungdomarna, vilket är mycket allvarligt.

Skillnaderna i antalet avskiljningar är bara en av många indikatorer på könsskillnader i vårdkvaliteten. Ivos rapport visar även att bara varannan flicka upplever att Sis-hemmet är en trygg miljö. Nästan lika många upplever att de blivit kränkta av personalen under sin vistelse. Mest allvarligt är att var fjärde flicka uppger att personal tafsar eller utfört andra sexuella handlingar mot dem själva eller andra. Dessutom har det framkommit att personal som anklagats för sexualbrott har tillåtits arbeta vidare med ungdomar under utredningstiden. Detta är oerhört anmärkningsvärt och helt oacceptabelt.

Regeringen bör mot bakgrund av detta se över ytterligare åtgärder för att identifiera varför de omotiverade könsskillnaderna vad gäller avskiljningar och vårdkvalitet uppstår och hur dessa kan upphöra så snart som möjligt.

Ivos tillsynsuppdrag behöver stärkas

Både regeringens skrivelse och Ivos nya rapport visar att det fortfarande behövs en förstärkt och omfattande tillsyn av Sis verksamhet. Det är viktigt att Ivo har den kompetens och de verktyg som behövs för att självständigt utreda anmälningar som gäller Sis-vård men även kunna vidta proaktiva åtgärder. Regeringen bör se över hur Ivos uppdrag vad gäller tillsyn och uppföljning av avskiljningar inom vården på Sis ungdomshem kan stärkas.

En fristående klagomålsfunktion behövs

Ungdomar som kan behöva framföra klagomål står i ett starkt beroendeförhållande till personalen vid den egna institutionen. Statskontoret anför i en rapport som redovisades den 31 mars 2022 att det är rimligt att personer i en sådan utsatt ställning kan vända sig till en fristående funktion för att framföra klagomål.

Statskontorets tidigare myndighetsanalys (Statskontorets rapportserie 2020:7) visar att det finns stora variationer i hur benägna Sis-institutionerna är att rapportera klagomål, synpunkter och avvikelser, att institutionerna är olika noga med att dokumentera lex Sarah och att det behövs bättre systemstöd för sammanställning och analys. Enligt rapporten från 2022 kvarstår de problem som tidigare beskrivits. Trots detta aviserade den förra regeringen inte i sina skrivelser om eller hur rekommendationen kommer att följas upp. Centerpartiet anser att regeringen bör tillsätta en utredning av en sådan klagomålsfunktion som Statskontoret rekommenderar.

Avskiljningar bör förbjudas senast 2026

Som bl.a. utredningen om tvångsvård för barn och unga (SOU 2012:7) påpekar finns det inga terapeutiska effekter med att avskilja ett barn. En rapport som den ideella organisationen Barnrättsbyrån presenterade hösten 2021 argumenterar för att de metoder för fysiska interventioner (NPNL) som används i samband med avskiljning är att anse som våld. Dessa metoder används i över 80 procent av alla avskiljningar. De yngsta, flickor och barn med funktionsnedsättningar utsätts i störst utsträckning. I en tredjedel av de granskade fallen går det inte att utläsa att barnen varit våldsamma. Det har enligt Barnrättsbyråns rapport också visat sig vara svårt för barnen att få till relevanta juridiska prövningar av våldet.

Centerpartiet anser att ett förbud mot avskiljning behövs för att behovet av nya behandlingsmetoder och arbetssätt ska kunna tillgodoses i praktiken. Det är positivt att SBU fått i uppdrag att genomföra en förstudie i syfte att utvärdera alternativa metoder till tvångsåtgärder inom bl.a. Sis verksamhet.

Förstudien bör bli ett första steg mot att förbjuda avskiljningar av barn. Regeringen bör, i samråd med Sis och andra berörda myndigheter, inleda en process med sikte på att förbjuda avskiljningar av barn senast fr.o.m. den 1 januari 2026. Ett viktigt led i arbetet är att se till att alternativa evidensbaserade metoder tas fram och att det finns förutsättningar i verksamheterna för implementering av dessa.

Stora brister i alla delar av ungdomsvården

Användningen av avskiljningar och de omotiverade skillnaderna i vårdkvalitet för flickor och pojkar är bara några av alldeles för många kvalitetsbrister i Sis verksamhet. Centerpartiet ser i dagsläget dock inte att lösningen är att avveckla myndigheten och de statliga ungdomshemmen. Däremot ser vi att det finns stora behov av att utveckla hela vårdkedjan för barn och unga som far illa och att detta måste ske i nära samarbete med kommuner och regioner.

Vi ser bl.a. behov av att stärka socionomutbildningen, att utveckla det kommunala stödet till familjehemmen, att utöka möjligheten till s.k. mellantvång, att ge HVB-hemmen ökade befogenheter och att inskränka de tvångsåtgärder som Sis-hemmen i dag har rätt att använda sig av.

Samtidigt behöver mer göras för att barn med så kallade NPF-diagnoser får rätt stöd i ett tidigt skede och inte utvecklar utagerande beteende eller självskadebeteende. Samhället måste bli betydligt bättre på personcentrerad och individuell uppföljning av barn och unga som behöver stöd eller vård. Stora delar av dagens system med tvångsvård av unga bygger på idén om utåtagerande pojkar, medan flickor eller pojkar som kan ha en helt annan sorts problematik har fått inordnas i ett redan färdigt system. Systemet behöver ses över, inte minst utifrån ett tydligt genusperspektiv.

Christofer Bergenblock (C)

Martina Johansson (C)

Anders W Jonsson (C)